משנה · אחרונים · תוספות רבי עקיבא איגר · סדר קדשים

תוספות רבי עקיבא איגר
על משנה ערכין

רבי עקיבא איגר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות רבי עקיבא איגר על משנה ערכין

רבי עקיבא איגר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-רבי-עקיבא-איגר-על-משנה-ערכין/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ג 4
משנה ד 4
פרק ב 5
משנה א 5
פרק ד 5
משנה א 5
משנה ג 6
פרק ה 6
משנה ב 6
פרק ו 6
משנה א 6
משנה ב 7
פרק ז 7
משנה א 7
פרק ח 7
משנה ה 7
משנה ו 8

פרק א

משנה א

[אות א] **הכל מעריכין ונערכין**. לשון הרמב"ם הערכין הם מכלל נדרי הקדש שנאמר איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה' לפיכך חייבים עליהם משום לא יחל דברו ולא תאחר לשלמו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה עכ"ל. עוד כתב שם (הלכה י"ז) וצריך המעריך שיהא פיו ולבו שוים כשאר הנדרים ונשאלים על הערכים ועל הדמים כדרך שנשאלים על שאר נדרים והקדשות:

[אות ב] **הרע"ב ד"ה ומעריכין. אם אמר על א'**. בסוגי' (ד' ד' ע"ב) אין לי אלא א' שהעריך אחד. אחד שהעריך ק' מנין ת"ל נפשות. ונותן ערך כולם כל אחד ואחד כפי שניו ואם היה עני נותן על יד כולם ערך אחד עני היינו שיגיע סלע לכל אחד ואחד מהנערכים ואם לא יגיע סלע לא הוי נתינה ולכי יעשיר יתן ערך עשיר (לח"מ) ואם היה עשיר נותן ע"י כולם ערך עשיר. רמב"ם:

משנה ג

[אות ג] **תוי"ט ד"ה רבי יוסי אומר. בנודר ומעריך יחול מיד**. לא זכיתי להבין דברי התוס' אלו דהא פשיטא דנודר ומעריך הוי רק בע"ח. ואם מת למ"ד מע"פ אינו גובה מיורשים אין גובין הערך מן היורשים אא"כ עמד בדין כמבואר להדיא במסכתא (דף כ' ע"א) והובא בתי"ט (לקמן פ"ה מ"ד) וצלע"ג:

משנה ד

[אות ד] **במשנה אין ממתינים לה עד שתלד**. רש"י כתב דחד גופא הוא ומקצת פוסקים מביאים ראיה מכאן דאמרי' עובר ירך אמו. ועיין בתי"ט (ספ"ו דתמורה). אבל הר"ן (פ"ג דחולין דף רע"ו). כתב דהך דהכא הטעם כיון שהיא מחוייבת מיתה אין מענין את דינה. ולולד כיון שלא יצא לאויר העולם לא חיישינן תדע שאילו נגמר דינה להריגה וילדה אין הורגים את הולד משום דעובר לאו ירך אמו הוא ולא נגמר דינו למיתה עיין שם:

[אות ה] **תוי"ט ד"ה האשה שנהרגה. דגמר דינה**. לא הבנתי דאם בא לומר דנהרגה היינו יוצאת ליהרג דבשעת גמר דין נאסרה בהנאה ולא משתרי השער אלא א"כ פאה נכרית דזה ודאי אינו דלא מצינו דבאדם גמ"ד אוסרו וכדאמרינן להדיא בסוגיין לרנב"י ובזה לא פליג רב. ואם בא לומר דהרבותא משום סיפא דבהמה אפילו יוצאת ליהרג אסור דגמר דין אוסרתה. א"כ מה זה שכתב התי"ט. אבל הרמב"ם (בסוף הל' אבל) כתב המת אסור בהנאה משמע מדבריו דשנהרגה דוקא והא האמת הוא כן דבאדם ליכא איסור אלא אחר מיתתו ממש. ומ"ש התי"ט אכן כבר השיגו הכ"מ ובב"י יו"ד (סימן שמ"ט) השיג גם כן

על הסמ"ג לא מצאתי מזה דבר לא בכ"מ ולא בב"י אלא דהשיג שם אמה דפסק הרמב"ם והסמ"ג דחוץ משערו דהא בשמעתין מבואר דשער מת אסור בהנאה ובהכרח דיש ט"ס בדבור רבינו תוי"ט בזה:

פרק ב

משנה א

[אות ו] **תוי"ט ד"ה פחות מסלע. כל הערך חוץ מסלע אחד**. ר"ל שהכהן העריכו ה' ונתן ד' והעשיר צריך ליתן עוד מ"ו להשלים ערך חמשים כ"כ הבה"ז וצ"ק לפ"ז משמע דס"ל דמה דקתני במתני' דלקמן (פ"ד) עני והעשיר נותן ערך עשיר היינו אפילו העשיר אחר הערכה קודם נתינת הערכתו ואפילו נתן הכל חוץ מסלע אחד והכי משמע גם כן מדברי תוס' בסוגיין ד"ה בעידנא דיהיב לראשון. דכתב דעשיר ועני היינו עשיר בשעת הערכה אבל העני קודם הערכה נותן רק ערך עני. אם כן דומיא דהכי משמע אידך בבא עני והעשיר היינו עני בשעת הערכה והעשיר אחר כך קודם נתינה. אולם בתי"ט (פ"ד ד"ה והעשיר) כתב בפשיטות בכוונת רש"י במ"ש והעשיר קודם נתינה דל"ד אלא דר"ל קודם הערכה וצ"ע. והכי מבואר גם כן בתוס' (דף י"ז ע"ב ד"ה אבל בקרבנות כו') במ"ש אבל בערכין אינו כן דאם העריכו הכהן בעניו לתת סלע (כן הוא גרסת הצאן קדשים) ועד לא גמר לתת סלע מת אביו והעשיר נותן ערך עשיר עכ"ל הרי מפורש דבהעשיר אחר הערכה קודם נתינה צריך ליתן ערך עשיר. אולם מלשון רש"י (דף כ"ד ד"ה שלא ישהה כו') ולפי דמים ששמאוהו יתן. משמע דאף בנותן אחר שמכר המרגליות ביוקר נותן רק כשעת הערכה והיינו כמ"ש התוי"ט. וצ"ע:

פרק ד

משנה א

[אות ז] **במשנה עני שהעריך את העשיר**. היינו עשיר שאמר על אחר ערכו עלי ואמר העני על המעריך ה"ה עלי ליתן עבורו נותן רק כמו עני. ובהיפוך היה עני ואמר עשיר עליו עלי ליתן נותן כעשיר. ואמר בקרבנות אינו כן היינו דקאי על עני ועל עשיר דאם עני אמר על מצורע עשיר קרבנותיו עלי צריך ליתן כמו מצורע עשיר אבל לא קאי על עשיר ועני דגם במצורע צריך ליתן כמו עשיר. דבעי שהמצורע והנודר יהיו עניים. ור' פליג ואומר דגם בערכין בעני שאמר על עשיר צריך ליתן כמו עשיר. אבל בעשיר ועני גם לרבי צריך ליתן כמו עשיר. וכן מבואר בתוס':

משנה ג

[אות ח] **ברע"ב ד"ה אפילו אביו. בשעה שנתחייב זה בקרבן**. עיין כריתות (פ"ב מ"ג) וצ"ע:

פרק ה

משנה ב

[אות ט] **תי"ט ד"ה יתנו היורשים. היינו במקרקעי שירשו**. לענ"ד אינו מספיק דבמטלטלין גם בעמד בדין לא מהני דמה בכך דהוי כמלוה בשטר הא גם מבש"ט אינו גובה ממטלטלי דיתמי ולא משכחת דגבו מן היורשים רק בהניח להם אחריות נכסים וממילא גם בלא עמד בדין גובין למאי דקיי"ל מלוה על פה גובה מן היורשים. וא"כ יפה כתב הראב"ד דלדינא נדחית אוקימתא זו מההל' לגמרי. ודברי תי"ט בזה צל"ע:

פרק ו

משנה א

[אות יא] **תי"ט ד"ה שום היתומים. ותמיהה טובא דמה מקום לשבועה זו**. לא ידעתי סרך קושיא בזה דהר"ב אמר [דהיכא] דגובי' מקרקעי בשבועה כגון כתובת אשה וכן בעו"ג להסוברים דמותר לקבל שבועה מעו"ג או בגר תושב גם ממטלטלים גובין בשבועה לבתר תקנת הגאונים:

[אות יב] **בא"ד מה צריך לשבועה**. אף דהתו' פ"ק דב"ב ס"ל דאף דאין אדם פורע ת"ז מ"מ לגבי יתומים קטנים חיישינן לצררי. מ"מ הא הרע"ב שכתב דגובים מיתומים ת"ז א"כ ס"ל דלא חיישינן שם לצררי ת"ז דהא ביתומים קטנים חשש צררי מועיל שלא להגבות כלל אפילו בשבועה וכיון דלא חיישי' לצררי ת"ז ממילא גם שבועה לא בעי וכן הוא באמת דעת הרמב"ן והרא"ש. ולא מצינו בדין זה חילוק לומר דחיישינן לצררי ת"ז לענין שיהיה צריך לישבע דממנ"פ או דחיישינן ואינו גובה כלל מיתומים קטנים. או דל"ח ואפי' שבועה ל"צ כנלע"ד כוונת התוי"ט לא כהרמ"ז שהשיג על התי"ט. עיין שם:

[אות י] **ברע"ב ד"ה בבקר ובערב. לנכסי יתומים למכרן**. היינו לנכסי יתומים קטנים:

[אות יג] **בתי"ט ד"ה הערב לאשה. והיינו דרב הונא דאמר ש"מ שהקדיש**. ובתוספות ב"ב (דף קע"ב ע"ב) הקשו הא דבעי פרק מי שמת שכ"מ שהקדיש כל נכסיו מהו אם הדין דעמד חוזר כמו בנותן להדיוט או שכל לגבי הקדש גמר ומקני. תפשוט מהכא דאינו חוזר דאל"כ מאי קנוניא שייך הלא היה יכול לחזור מיד עיי"ש. ולכאורה י"ל

הא אמרי' ב"ב (דף קמ"ח ע"ב) אר"נ שכ"מ שכתב כל נכסיו לאחרים (הידועים לנו ולא נמצא לו שיור) ועמד אינו חוזר דחיישינן שמא יש לו נכסים במדינה אחרת ואלא מתני' דקתני לא שייר קרקע כ"ש אין מתנתו קיימת היאך משכחת לה אר"ח באומ' כל נכסיו. א"כ י"ל דהך דר"ה שכ"מ שהקדיש כל נכסיו לא שאמר כל נכסי הקדש אלא שהקדיש נכסים הידועים לנו ולא נמצא לו שיור כלישנא דר"נ ובזה א"י לחזור דחיישינן שמא יש לו נכסים במדינה אחרת מזה נלע"ד דתוס' ס"ל כמ"ש הרשב"א בתשובה (סימן אלף נ"ח) דהטעם שם דאיכא הוכחה דיש לו נכסים כיון שעשה קנין דבכולו לא צריך קנין וא"כ הכא בהקדש דאף דאמירתו לגבוה כקנין הוא מ"מ הא לא עשה דבר מיותר וליכא הוכחה למיחש דיש לו נכסים במקום אחר ויכול לחזור. ובזה מיושב קושית הסמ"ע (סי' ר"ן סק"י) וכמ"ש שם בגליון:

משנה ב

[אות יד] **ברע"ב ד"ה אלא הפודה. דודאי לא חייל עלייהו הקדש**. והרמב"ם בפי' ובחבורו ס"ל דההקדש חל דהקדש מפקיע מידי שעבוד ואין הבע"ח יכול לטרוף ממנו אלא אם מכרו ההקדש לאחר אז טורף ממנו וכשפודין הקרקע מיד ההקדש אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ע"מ שיתן לבעל חוב את חובו:

פרק ז

משנה א

[אות טו] **תי"ט ד"ה בשעת היובל. דלשון תורה לחוד**. כדאיתא בחולין קל"ז. עיין תוי"ט (חולין פי"א מ"א):

פרק ח

משנה ה

[אות טז] **במשנה שהחרמים שלהם**. בקרקע ל"ש טעם זה דהא מחרם קרקע נוטלים כהנים של המשמר וא"כ אי המחרימים אינו משל המשמר א"י להחזיק לעצמו אלא דבקרקע הטעם מקרא דאחוזת עולם תהיה להם דמה"ט גם הלוים אין מחרימים. אבל במטלטלים דיוצא לכל הכהנים (דרק בקרקע ילפינן מגזירה שוה לכהן לכהן מגזל הגר דנוטלים כהנים של המשמר ובמטלטלים ליכא לימוד). וא"כ לר"ש דס"ל דלא מקשינן מטלטלים לקרקע הדין דבמטלטלים כל הכהנים שוים בזה ושפיר שייך הטעם שהחרמים שלהם. ולר"י דס"ל שמקשינן קרקע למטלטלים לענין לוים ה"נ מקשינן לענין

דנוטלים הכהנים שבמשמר. והא דאין מחרימים היינו מכח היקישא דמטלטלים לקרקע דכתיב ביה אחוזת עולם תהיה להם. גמ'. ותו':

[אות יז] **תוי"ט ד"ה אינן מוחרמים. למוכרה לעולם**. לא דבעי שיהא המכירה קיימת לעולם דהא אינו מוכר לעולם דהא הדרה ביובל אלא די"ל שיכול למכרה בכל עת ובכל זמן. אבל בתו אינו יכול למוכרה בכל עת דאחר שתגדל אינו יכול למוכרה. תוספות:

משנה ו

[אות יח] **הרע"ב ד"ה וחכ"א. והלכה כחכמים**. עיין בהרע"ב (פ"ה דביצה מ"ב) ובתי"ט שם: